

Культурологія

УДК 130.2.001.76

Кириленко Катерина Михайлівна
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри філософії
Київського національного університету
культури і мистецтв
katerinasophia@ukr.net

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається інноваційна культура як форма сучасної культури, що потребує особистості, яка здатна перманентно вчитися. Автор відстоює думку про те, що поняття "інноваційна культура" та "освіта протягом життя" є корельованими та здійснює порівняльний аналіз інноваційної культури й інформальної освіти. Підкреслюється, що інноваційна культура потребує не лише теоретично підкутих та технічно освічених, а й духовно зрілих індивідів, а інформальна освіта, в свою чергу, переслідує не лише гностичні та когнітивні цілі, а й етико-гуманістичні.

Ключові слова: інноваційна культура, освіта протягом життя, інформальна освіта, функції інформальної освіти.

Кириленко Катерина Михайлівна, кандидат философских наук, доцент, заведующая кафедрой философии Киевского национального университета культуры и искусств

Мировоззренческие основы информального образования как реализация основ инновационной культуры

В статье рассматривается инновационная культура как форма современной культуры, требующая личности, которая способна перманентно учиться. Автор отстаивает мысль о том, что понятие "инновационная культура" и "образование на протяжении жизни" являются коррелированными и осуществляет сравнительный анализ инновационной культуры и информального образования. Подчеркивается, что инновационная культура требует не только теоретически подкованных и технически образованных, но и духовно зрелых индивидов, а информальное образование, в свою очередь, преследует не только гностические и когнитивные цели, но и этико-гуманистические.

Ключевые слова: инновационная культура, образование на протяжении жизни, информальное образование, функции информального образования.

Kyrylenko Kateryna, PhD in Philosophy, associate professor, the Head of the Department of Philosophy Kyiv National University of Culture and Arts

Ideological foundations of informal education as a realisation of principles of innovative culture

An innovative culture is considered by scientists not only as a factor of modernization and development of certain types of human activity, but also as a form of modern culture, which emerged as a result of wide implementation of guidelines for innovative relationship of person to himself and to the world. A key feature of innovative culture as a certain part of socio-cultural and ideological complex of modernity is its readiness for production and implementation of innovations in all areas of management, as well as search for new ideological values that are not only authorize innovations and facilitate their replication, but also define ethical and humanistic content as a leading content of any innovation. For its successful performance innovative culture requires not only intellectually developed and professionally educated person, but also personality that can rapidly develop, improve and learn himself, which is able to "permanent education", "lifelong education" and "lifelong learning".

The purpose of this article is to explore the relationship of innovative culture and informal education, which is emphasized along with formal and informal education, differentiating educational forms by the degree of institutional formalization. This aspect of the study is important and urgent, because, on the one hand, it reveals the mechanisms and direction of formation of innovative culture, and, on the other hand, defines the target setting of perspective education, determines its ultimate goal – the creation of innovatively attractive product.

The informal education is implemented through: communication with friends, colleagues and just random people, reading, watching TV, use of media resources (not only educational), Internet communication in social networks, visits of cultural institutions, religious organizations, visits of exhibition or events, festivals, master classes, while traveling, through self-education, cultural activity etc. Informal education is provided by traditional areas of education, but in a different way. It does not evident purpose of learning, it is not as structured, organized, purposeful, as traditional education, it is not as reflective and perceived, it is a voluntary, spontaneous, and autonomous, it is the result of every-day life, the result of learning through experience. The person himself directs his education, and appears as a teacher and as a student at the same time.

There are the following functions of informal education: broadcasting or communicative; educational or developmental; professional, it improves qualifications (job qualification); compensatory; integrating; adaptive; function of socialization; it is also spoken about the function of re-socialization; humanistic function should be leading in informal education (formation and establishment of high humanistic ideals of humanity, promoting humanity as a certain way of relation to the world must be dominant content of informal education that though is self-organized and spontaneous, yet remains one that is a result of a conscious choice of the subject of educational activity).

Informal education as one that is carried out independently and spontaneously as conscious and unconscious reaction to the socio-cultural environment and its new content and forms, it embodies the philosophical foundations of innovative culture. Innovations can be initiated by socialized and educated people, they can be learned only by people who are ready and open to changes. Innovative culture is a powerful information resource of informal education. Its artifacts are a kind of irritants that require the human response to them. Innovative culture requires spiritually mature individuals. Informal education, in its turn, serves not only the gnostic and cognitive goals, but also ethical and humanistic.

Innovative culture forms a creative attitude to the world. Informal education aims not person's academic enrichment with scholastic truths, but gaining of "life knowledge", the knowledge that person needs in life. Innovative culture and informal education provide a combination of theoretical studies with humanistic orientation of their implementation. Both exist as regulators of alternative communicative environment, as the leading popularizers of scientific discourse.

For innovative culture and informal education high technology, information space are important. They state the heterogeneity as the defining parameters of the modern world view, as well as tolerance as a way of coexistence of different elements in it. Also they state its ethical expertise of both theoretical and practical achievements. Synergetics as the science of self-organization of various nonlinear systems, which regards bifurcation points as ways to the occurrence of new, can be used for a more thorough study of innovative culture and informal forms of education in it.

Key words: innovative culture, lifelong education, informal education, functions of informal education.

У сучасному світовому співтоваристві, що стрімко еволюціонує, дедалі частіше обговорюють поняття інноваційної культури, з'ясовують шляхи її активізації як в певній галузі господарювання, так і загалом у контексті розвитку інноваційного відношення сучасної людини до світу. "Людство вступило в новий тип цивілізації – інноваційний. Його характерною рисою є постійна змінюваність, динамізм. Змінюється знання, технології, інформація, обставини та стиль життя тощо, і відбувається це значно швидше, ніж зміна поколінь", – зазначено в "Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні", яку підготувала Національна академія педагогічних наук України до 20-річчя незалежності [5, 130].

Інноваційна культура розглядається науковцями і як фактор модернізації та розвитку окремих видів людської діяльності, і як форма сучасної культури, що постала в результаті якнайширшого впровадження настанови на інноваційне відношення людини до себе та до світу. Виокремлення інноваційної культури як форми сучасної культури ставить її в один ряд з такими поняттями, як: інформаційна культура, культура постіндустріального суспільства, культура доби постпостмодерну тощо. Ключовою ознакою інноваційної культури як певного ракурсу позиціонування соціокультурного та світоглядного комплексу сучасності є її налаштованість на продукування та впровадження інновацій в усіх сферах господарювання, а також пошук нових світоглядних цінностей, таких цінностей, що не просто санкціонують інновації та сприяють їх тиражуванню, а таких, що визначають етико-гуманістичний зміст у якості провідного контенту будь-якої інновації.

Інноваційна культура, що стрімко еволюціонує, потребує для свого успішного поступу не лише інтелектуально розвинутої та професійно освіченої особистості, а й особистості, що здатна стрімко розвиватися, вдосконалюватися, йти в ногу з часом, у якому соціалізація наукових розробок стрімко зменшується у часі, а подекуди цей показник прямує до нульових значень. Особистості, що здатна вчитися не лише певний період, протягом якого вона здобуває професійні знання та навички, а й перманентно надалі; все частіше говорять про "продовжену освіту" (continuing education), "подальшу освіту" (further education), "відновлювану освіту" (recurrent education), "перманентну освіту" (permanent education), "освіту протягом життя" (lifelong education) та "навчання протягом життя" (lifelong learning). Актуальність освіти протягом життя диктується вимогами часу. Нині не лише стрімко соціалізуються наукові знання, але так само стрімко вони оновлюються. Так, за спостереженням науковців, щорічно оновлюється 5 % теоретичних і 20 % професійних знань. Період так званого "напіврозпаду" компетентності фахівця (чи, іншими словами, її зниження на 50%) настає практично кожні 5 років унаслідок появи нової інформації, нових наукових розробок. За таких умов формальна освіта, що триває протягом 5 років, без її подальшого доповнення не є прийнятною, вона може бути позиціонована як необхідний освітній фундамент, але ніяк не завершена конструкція. Від середини 60-х років ХХ ст. в літературі став уживаним термін "світова освітня криза", яким позначали невідповідність традиційної формальної освіти новим вимогам часу. Нині Європейська Комісія Програму навчання протягом життя (Lifelong Learning Programme) розглядає як альтернативу програмам професійного та дистанційного навчання, що існували до 2006 року. В освітньому просторі України також приділяється велика увага освіті протягом життя. "Сьогодні, як ніколи раніше, актуалізується двоєдине завдання – виробити в дітей і молоді здатність, бажання та уміння навчатися впродовж життя, щоб завжди бути компетентними і конкурентноспроможними, а також навчити того, що буде основою, методологією життя і діяльності людини" [5].

Інноваційна культура розвивається та втілюється людиною, що здатна на перманентний пошук нових знань та розвиток нових компетентностей; освіта протягом життя стимулює людину до інноваційного відношення до світу, до інноваційного стилю мислення та до пошуку шляхів самореалізації в цьому напрямку. Поняття "інноваційна культура" та "освіта протягом життя" є корельованими.

Метою статті є вивчення взаємозв'язку інноваційної культури з інформальною освітою, яку виділяють поряд з формальною та неформальною освітою, диференціюючи освітні форми за ступенем інституційної формалізації. Даний ракурс вивчення як інноваційної культури, роботами авторитетних дослідників якої (П. Друкера, Л. Елізарової, В. Бондарєва, Т. Бочкарьової, О. Коюди, Є. Лісіна, Р. Міленкової,

А. Поскрякова і ін.) ми користувалися в своєму дослідженні, так і інформальної освіти (на дослідженнях якої такими авторами, як: С. Бабушко, А. Гончарук, В. Луговий, В. Мадзігон, Л. Міщик, А. Н. Муранова, О. Опієнко, В. Солощенко, Т. Ткач та ін., – ми базували свої спостереження) не був предметом окремого наукового дослідження. Втім, такий аспект вивчення є важливим та актуальним, оскільки, з одного боку, розкриває механізми та напрямки становлення інноваційної культури, а з іншого – окреслює цільову установку перспективної освіти, визначає її кінцеву мету – творення інноваційно привабливого продукту.

Для початку визначимося з дефініціями понять, якими оперуємо. "Інноваційна культура" законодавцем України визначається як така, що є "складовою інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах" [8]. Підбірку визначень терміна інноваційна культура з посиланням на наукові розробки в даній галузі зібрав О. Коюда. Так, П. Друкер вважає, що "інноваційна культура характеризує знання, вміння та досвід цілеспрямованої підготовки, комплексного впровадження та всестороннього засвоєння новацій в різних сферах динамічної життєдіяльності за збереження в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного і нового" [3, 17]. А. Грицанов, зазначає О. Коюда, вказує на те, що "інноваційна культура – це історично усталена система норм, правил, способів впровадження нововведень в різні сфери життя суспільства" [3]. В. Андрущенко звертає увагу на те, що "інноваційною культурою є розвиток людини як суспільної істоти, тобто вдосконалення її творчих сил, здібностей, форм спілкування тощо" [3]. Як бачимо, у розглянутих визначеннях терміна автори відмічають такі аспекти інноваційної культури, як: налаштованість на впровадження інновацій, використання її артефактами існуючого потенціалу людства з метою творення чогось нового; втілення творчого потенціалу людини як істоти відповідно до викликів та вимог сучасності; втілення інноваційного потенціалу не лише особистості, але й суспільства з метою покращення як економічних показників його розвитку, так і соціокультурних та духовних параметрів.

Інформальна освіта є одним із видів освіти, яку за ступенем формалізації нині поділяють на формальну, неформальну та інформальну. Формальна освіта, в свою чергу, диференціюється на: початкову, загальну середню, середню професійну, вищу, освіту після ВНЗ (в аспірантурі та докторантурі), освіту на курсах підвищення кваліфікації й професійної перепідготовки. Неформальна освіта здійснюється на різноманітних навчальних курсах, вивчення програми яких передбачає отримання дипломів про освіту. Інформальна освіта – це така освіта, яка здійснюється за межами формалізованого освітнього середовища у наслідок власної активності індивідів в оточуючому соціо-культурному середовищі. Наприкінці ХХ століття поділ освіти носив дуалістичний характер (її диференціювали на формальну (formal) та неформальну (informal) (у значенні "не така, як інша")), нині цей поділ є складнішим, виділяють у якості самостійної також інформальну освіту, в назві якої префікс ін- вживається у значенні "без" (без освітніх інституцій, без диплому, без навчального плану та ін.).

Термін інформальна освіта в законодавчому полі України повноцінно не представлений. На розгляді у Верховній Раді України перебуває Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти) № 2121 від 12.02.2015, внесений на розгляд парламенту групою Народних депутатів (Крулько І. І., Гриневич Л. М., Кириленко І. Г., Євтушок С. М., Подоляк І. І., Іонова М. М., Луценко І. С.). Проектом цього закону передбачені визначення: "Інформальна освіта (самоорганізована освіта, самоосвіта) – це освіта цілеспрямована і спланована, але не інституціоналізована, тобто менше організована, ніж формальна і неформальна освіта" [9]. Таке визначення автори закону пропонують додати до Закону України "Про освіту". Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини зазначає, що "інформальна освіта – це процес формування і набуття упродовж життя людини ставлень, ціннісних орієнтацій, навичок та знань через вплив щоденних освітніх процесів та власного оточення (сім'я, однолітки, сусіди, засоби масової інформації, робота, гра тощо)" [11]. Довідник "Національний освітній глосарій: вища освіта" за заг. ред. В. Г. Кременя пропонує наступне визначення: "Інформальна освіта (Informal education): освіта, що зовні не організована, тобто не інституціоналізована, самоорганізована освіта (самоосвіта): наприклад, самостійне прослуховування окремих лекцій або читання книг і журналів, перегляд телепередач тощо" [6, 26]. Дане видання також пропонує до вжитку термін інформальне навчання: "Інформальне навчання (Informal learning): неофіційне, не інституціоналізоване цілеспрямоване (самонавчання) або нецілеспрямоване навчання (зокрема спонтанне, випадкове, що відбувається під час позанавчальної діяльності)" [там же]. Лук'янова Л. Б. та Аніщенко О. В. в своєму освітньому словнику пропонують наступне визначення: "Інформальна освіта – неофіційна, самоорганізована (самоосвіта), індивідуальна пізнавальна діяльність (життєвий, соціальний досвід); неорганізоване опанування інформації, що зазвичай не має цілеспрямованості" [4]. Слід зазначити, що у більш відомій довідниковій літературі з педагогіки, що видана кількома роками раніше (зокрема, у педагогічному словнику Гончаренка С. У. та у енциклопедії освіти за редакцією Кременя В. Г.) дане поняття відсутнє. Це засвідчує досить новітній вжиток терміну в літературі. (Особливо, якщо взяти до уваги вивчення згаданими науковцями теоретико-прикладних аспектів неперервної освіти дорослих). Втім, не означає відсутність наукового доробку в цьому напрямку. Так, проблему інформальної освіти, окрім вже згаданих авторів, вивчали українські: М. Борисова, Ю. Деркач, Н. Мартинова, С. Овчаренко, Я. Петнучова, Л. Пуховська, Л. Таміліна, а також закордонні автори М. Баріллас де Дюарте, Дж. Бйорнаволд, М. Галбрайт, Б. Зеленак, Д. Колардин, Е. Корте, В. Кем,

У. Тайхлер, К. Хан, У. Хіпак-Шнайдер, С. Шпоун, У. Штегер, К. Шнітцер та інші. Обґрунтовані принципи, на яких вона постає, в працях з філософії освіти В. П. Андрущенко та М. З. Згуровського, І. А. Зязюна та В. Г. Кременя, В. О. Кудіна та М. В. Кузьміна, Ф. Г. Кумбса, В. С. Лутая та А. Ж. Маркевича. Інформальна освіта більшістю авторів розглядається як така, що є неофіційною та самоорганізованою, як освіта довжиною у життя, "освіта протягом життя" (lifelong learning) чи "освіта шириною в життя" (lifewide learning). При цьому лишається дискусійним питання: чи є вона цілеспрямованою, чи спонтанною.

Поняття інформальної освіти певний час пов'язували з таким поняттям, як освіта дорослих, розглядали його в контексті андрагогіки (від гр. anerandros – "доросла людина", "зрілий чоловік", ago – "веду"). Хоч вперше поняття "андрагогіка" використав німецький історик освіти Олександр Капп для позначення науки, яка займається проблемами освіти доросли ще у 1833 р., лише у сер. ХХ ст. андрагогіка стала самостійною наукою. Втім нині такі "зрілі" обмеження з інформальної освіти знімають, розглядаючи її як самоосвіту (чи спонтанну освіту) не залежно від віку людини, навіть більше, в силу вікової протестності та неформальності до інформальної освіти як домінуючої освітньої форми тяжіють саме молоді люди. Інформальну освіту розглядають також як домінуючу в культурно-мистецькому освітньому напрямку. Для прикладу: у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка у якості вибіркової навчальної дисципліни пропонується навчальний курс "Вітчизняна неформальна мистецька освіта", програму якого 2015 р. розробила Сулаєва Н. В. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри музики ПНПУ імені В. Г. Короленка.

Інформальна освіта базується на основних принципах освіти, що прописані у ст. 8 Закону України "Про світу" (прийнятий 04.06.1999, поточна редакція від 04.08.2015), таких, як: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг; рівність умов для самореалізації кожної людини; гуманізм та пріоритет загальнолюдських духовних цінностей; зв'язок з світовими та національними культурними традиціями; незалежність від політичних та релігійних організацій чи структур, крім випадків, коли мова йде про освіту саме в цих напрямках; зв'язок з сучасними науковими розробками та з виробничим процесом; зв'язок з світовою освітньою практикою; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті [7]. Інформальна освіта є результатом не лише самоосвіти людини, а й її долучення до соціокультурного середовища, в якому вона перебуває або активно, як його учасник, або пасивно, як глядач чи споживач його продукції. Інформальна освіта є тим успішнішою, чим більш активною є людина як особистість, чим більш вона соціалізована. Інформальна освіта не має визначених просторових та часових параметрів як умов свого здійснення, вона не носить системний характер, вона не є лінійним процесом, вона не має вікових, професійних чи інших обмежень (хоч дані параметри, безперечно, корегують її зміст), вона не має встановленої аудиторії (хоч типовий портрет її суб'єкта може бути змодельований). Водночас дана форма освіти супроводжує життя кожної людини, яка більш чи менш, в силу активності життєвої позиції, відгукується на її пропозиції; освітні впливи культурного середовища людина може не усвідомлювати, але вони все одно мають місце. Великий потенціал інформальної освіти нині успішно використовують в рекламі, маркетингу, в зв'язках із громадськістю (англ. public relations, PR) тощо.

Інформальна освіта здійснюється шляхом: спілкування з друзями, колегами по роботі та з просто випадковими людьми, читання, перегляду телепередач, користування ЗМІ, ресурсами (не лише освітніми) інтернету, спілкування в соцмережах, відвідування установ культури, релігійних організацій, відвідування виставок чи імпрез, фестивалів, майстер-класів, під час подорожей, через самоосвіту, власну культуротворчу діяльність тощо. Інформальна освіта здійснюється за напрямками традиційної освіти, але у інший спосіб. В ній нечітко прослідковується мета навчання, вона не настільки структурована, організована, цілеспрямована, як традиційна освіта, не настільки усвідомлювана та рефлексивна, є добровільною, спонтанною, автономною, є результатом щоденного життя, результатом навчання через досвід. Людина сама керує своєю освітою, постає і як вчитель, і як учень водночас.

Можна виділити такі функції інформальної освіти: трансляційну чи комунікаційну (вона сприяє передачі цінностей культури, унікальних у тому контексті, що це цінності, які є не лише офіційно визнані, а й альтернативні, не офіційні цінності); освітню чи розвиваючу (вона стимулює перманентний розвиток особистості, збагачує її знаннями; надає додаткову загальнокультурну освіту, що безпосередньо не пов'язана з професійною діяльністю (life qualification)); професійну (стимулює професійний розвиток особистості як такий, у результаті якого людина може стати професіоналом, що здатен на адаптивну професійну реакцію, на корекцію своїх професійних ознак відповідно до вимог часу, сприяє підвищенню кваліфікації (job qualification)); компенсаторну (вона компенсує прогалини формальної освіти); інтегруючу (вона створює поле комунікації, що демарковане як своє середовище); адаптивну (інформальна освіта сприяє адаптації людини до постійно змінюваного середовища); функцію соціалізації (інтегрування в соціум, у самі різноманітні його структурні рівні); говорять також про функцію ресоціалізації (інтегрування в соціум, у самі різноманітні його структурні рівні); говорять також про функцію ресоціалізації чи повторної соціалізації; гуманістична функція при цьому має бути провідною в інформальній освіті (формування та утвердження високих гуманістичних ідеалів людства, пропагування людяності як певного способу відношення до світу повинне бути домінуючим контентом інформальної освіти, яка хоч і є самоорганізованою та спонтанною, все ж лишається такою, що відбувається як результат усвідомленого вибору суб'єкта освітньої діяльності).

Інформальна освіта як така, що здійснюється самостійно і спонтанно як свідомо та неусвідомлювана реакція на соціокультурне середовище та на його нові змісти і форми, є втіленням світогляд-

них підвалин інноваційної культури. Інноваційна культура може бути потрактована як форма сучасної культури, стрижнем якої є продукування та тиражування інновацій. Інновації, з одного боку, можуть бути ініційовані глибоко освіченими та соціалізованими людьми, такими, що здатні зчитувати всі змісти часу, в якому вони живуть (і ті, які артикулюються, і ті, які лишаються не вербалізованими), з іншого боку, інновації можуть бути засвоєні лише готовими (і за рівнем інтелектуального розвитку, і за психологічною готовністю) та відкритими до змін людьми. Як відомо, інновації саме тим і відрізняються від новацій, що передбачають не лише творення чогось ультрасучасного, але й його тиражування, його використання та засвоєння. Такою відкритою до нового людиною стає лише в результаті постійного саморозвитку та самовдосконалення, у результаті перманентної роботи над собою, у результаті постійного навчання протягом життя.

Інноваційна культура є потужним інформаційним ресурсом інформальної освіти. Її артефакти є своєрідними подразниками, які потребують реакції на них людини. Вони стимулюють не лише інтелектуальний розвиток особистості як шлях до розуміння нового, але й сприяють формуванню активної життєвої позиції, яка постає як результат власного відношення до тих чи інших нововведень. Інноваційна культура потребує людини, для якої, за відомим висловом Ф. Бекона "знання – сила". Інформальна освіта також культивує знання, культивує їх постійний пошук. При цьому мова не йде про знання чи інформацію, що табується суспільством або є альтернативною до домінуючої (хоча вивчення такої інформації і відбувається в процесі здобуття інформальної освіти, даний інформаційний ракурс не є провідним). Інформальна освіта культивує знання як аксіологічну цінність людства, яка має перманентно примножуватися. Втім, культивує не знання заради знань чи заради демонстрації сили, вона культивує знання з метою отримання певного практичного результату, певної користі (не завжди утилітарного змісту).

Інноваційна культура зорієнтована на творення нового поза існуючим стереотипами чи домінуючими шаблонами, її може продукувати людина не лише освічена, але й мудра, інноваційна культура потребує людини, що володіє не лише великою кількістю наукових знань, а й володіє вмінням використовувати ці знання, яка володіє певною якісною чи ціннісною домінуючою знань. Інноваційна культура потребує вивчення та усвідомлення, аксіологічного та софійного опрацювання теоретичних доробок. Інноваційна культура потребує духовно зрілих індивідів, інформальна освіта, в свою чергу, переслідує не лише гностичні та когнітивні цілі, а й етико-гуманістичні.

Інноваційна культура формує творче відношення до світу, деяке, перефразовуючи М. Гайдегера, творче визволення буття через найменування, творення того, що постає як результат долання шаблонів та стереотипів, як прояв багатства життя, яке не можливо втиснути в певні існуючі форми. Інформальна освіта має на меті не академічне збагачення людини схоластичними істинами, а здобуття "життєвих знань", тих знань, які знадобляться людині в житті і тих знань, які софійно засвоюються. Інформальна освіта має справу з тим контентом, який принципово не може бути повністю формалізований, який часто взагалі не може бути формалізований.

Інноваційна культура та інформальна освіта забезпечують поєднання теоретичних студій з гуманістичним спрямуванням їх впровадження. І та, і інша існують як регулятори альтернативного комунікаційного середовища, як популяризатори провідного наукового дискурсу. Можемо констатувати, що сучасна, за висловом М. Бахтіна, "карнавальна культура" зорієнтована на знання та комунікацію. Для інноваційної культури та інформальної освіти важливими є високі технології, інформаційний простір. Вони констатують гетерогенність, калейдоскопічність у якості визначальних параметрів сучасної картини світу. А також толерантність та терпимість як спосіб співіснування в ній різних елементів. А ще етичну експертизу всіх її як теоретичних, так і практичних доробок. Синергетика як наука про самоорганізацію різних нелінійних систем, яка точки біфуркації розглядає як шляхи до появи нового, може бути використана для більш ретельного вивчення інноваційної культури та інформальної форми освіти в ній.

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні до 20-річчя незалежності України Національної академії педагогічних наук України було відзначено, що нині "формується знаннєва, інноваційна людина, для якої знання, творчість – фундамент життя. Саме такі люди і будуть визначати майбутнє знаннєве суспільство" [5, 130] Знаннєве суспільство та інноваційна культура як форма культури, що формується в ньому, неможливі без інформальної освіти, яка є потужним ретранслятором та популяризатором їх здобутків.

Література

1. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва ; члени редкол.: І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1036 с.
2. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти : Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
3. Коюда О. П. Інноваційна культура та її характерні особливості / О. П. Коюда, О. А. Небилиця // Проблеми науки. – 2009. – № 7. – С. 15–20.
4. Лук'янова Л.Б. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник /Авт. – упор. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. – К. : Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. –108 С. – С.14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/7697/1/%D0%A1%D0%BB%D0%>.

5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України : [авт.: В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.; редколегія.: В. Г. Кремень (Голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: Пед. думка, 2011. – 304 с.
6. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К.: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2014. – 100 с.
7. Про освіту: Закон України // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
8. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України// Урядовий кур'єр. – 2003. – № 32. (Вкладка) – С. 4.
9. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти). – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54026.
10. Терьохіна Н. Неформальна освіта як важлива складова системи освіти дорослих / Наталя Терьохіна // Порівняльно-педагогічні студії. – 2014. – № 6 (20). – С. 109–114.
11. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doccu.in.ua/odg/SitePages/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%>
12. Шапочкіна О. В. Неформальна освіта: зарубіжний досвід організації / О.В.Шапочкіна // Неперервна освіта за кордоном. –2011. – Ч. 7. – С 122–125.

References

1. Kremen, V. G. (Eds.). (2008). Encyclopedia of education. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Kremen, V. G. (2005). Education and science in Ukraine – innovative aspects: Strategy. Realization. Results. V. G. Kremen. Kyiv: Gramota [in Ukrainian].
3. Koyuta, O. (2009). Innovative culture and its characteristic peculiarities. Problemy nauki, 7, 15-20 [in Ukrainian].
4. Lukyanova, L. B. (2014). Education of adults: short terminological dictionary. L. B. Lukyanova, O. V. Anischenko. Nizhyn [in Ukrainian].
5. Andryshenko, V. P. (Eds.). (2011). National report about condition and perspectives of development of education in Ukraine. National academy of Pedagogical sciences of Ukraine. Kyiv: Ped. Dumka [in Ukrainian].
6. Zakharchenko, V. M. (Eds.). (2014). National educational glossary: high school. Second edition. Kyiv: Vydavnuchii dim "Pleyady" [in Ukrainian].
7. Law of Ukraine on education. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> [in Ukrainian].
8. Law of Ukraine on priority directions of innovative activities in Ukraine. (2003). Uryadovui kur'yer, 32, 4.
9. Project of law on implementations of changes to some laws of Ukraine (regarding to recognition of informal education). Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54026 [in Ukrainian].
10. Terokhina N. (2014). Informal education as an important element of adults education. Porivnyalno-pedagogichni studii, 6 (20), 109–114 [in Ukrainian].
11. Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education. Retrieved from: <http://doccu.in.ua/odg/SitePages/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%> [in Ukrainian].
12. Shapochkina, O. V. (2011). Informal education: foreign experience of organization. (Vols. 7), (pp. 122-125). Continuous education abroad [in Ukrainian].

УДК 008:130.2+304.444

Денисюк Жанна Захарівна
кандидат культурології,
начальник відділу наукової
та редакційно-видавничої діяльності
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID: 0000-0003-0833-2993
jannet_d7@ukr.net

ВІРТУАЛЬНІСТЬ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ПОЛЕ КОНСТРУЮВАННЯ УЯВНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Стаття присвячена віртуалізації сучасного культурного простору, зокрема масової культури. Розкрито основні властивості й характеристики феномена віртуальності, проаналізовано процес віртуалізації з точки зору його позитивного і негативного значення для людини. Особлива увага приділяється ролі віртуальної реальності в набутті індивідом уявних ідентичностей, а також створенню віртуальних образів у процесі спілкування в інтернеті.

Ключові слова: віртуальність, віртуальна реальність, масова культура, ідентичність, інтернет-спільноти.

Денисюк Жанна Захарівна, кандидат культурології, начальник отдела научной и редакционно-издательской деятельности Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Виртуальность массовой культуры как поле конструирования воображаемых идентичностей

Статья посвящена виртуализации современного культурного пространства, в частности массовой культуры. Проанализированы основные свойства и характеристики феномена виртуальности, а также процесс вир-